

ΕΤΟΣ Α'. - ΤΟΜΟΣ Α'. - ΤΕΥΧΟΣ Α'. & Β'.

ΘΡΑΚΙΚΑ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ

ΙΔΡΥΘΕΝ ΚΑΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΥΠΟ ΤΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

“ΘΡΑΚΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ,”

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ

ΧΡΗΣΤΟΣ ΤΣΟΥΝΤΑΣ

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

ΑΡΙΣΤ. ΚΟΥΡΤΙΔΗΣ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΣ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΗΣ

ΣΤΙΑΠ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΠΑΝΕΠ. ΘΕΣ/ΝΙΚΗΣ

ΠΟΥΔ. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΗΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ

ΑΘΗΝΑΙ

ΘΡΑΚΙΚΟΝ ΚΕΝΤΡΟΝ — ΜΕΓΑΡΟΝ ΤΟΥΡΙΣΤ — ΒΟΥΛΗΣ 18

1928

ΙΩΑΝΝΟΥ Β. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ
Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

ΕΠΙΤΥΜΒΙΟΣ ΣΤΗ ΛΗ ΕΥΡΕΘΕΙΣΑ ΕΝ ΣΩΣΘΕΝΙΩ ΤΟΥ ΒΟΣΠΟΡΟΥ

Κατὰ μῆνα Μάρτιον τοῦ 1926 ἀνευρέθη ἕν τινι ἀμπελῶνι, κειμένῳ ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τοῦ χωρίου Σωσθένιον τῆς Θρακικῆς ὄχθης τοῦ Βοσπόρου, ἐπιτύμβιος στήλη, ἣν περιγράφω κατωτέρω.

Μάρμαρον Προκοννήσου, ὕψους 0,᾽60, πλάτους 0,᾽42, πάχους 0,᾽07. Τὸ μάρμαρον παρουσιάζει ὀξειδώσεις καθ' ὅλην τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ· ἡ δὲ δεξιὰ αὐτοῦ πλευρὰ εἶνε βεβλαμμένη, ὡς καὶ τὸ κατώτερον δεξιὸν μέρος. Παρατηροῦνται προσέτι διαβρώσεις τοῦ μαρμάρου, ἰδίᾳ ἐπὶ τοῦ ἄνω πλαισίου.

Ἡ ἀνάγλυφος παράστασις κεῖται ἐπὶ πεδίου κοίλου καὶ ἀπαρτίζεται ἀπὸ τέσσαρα πρόσωπα ὄρθια. Ἐκ δεξιῶν ἀρχόμενοι παρατηροῦμεν πρῶτον παιδίσκην μὲ κατατομὴν τριῶν τετάρτων, φέρουσαν ποδῆρη χιτῶνα· μετὰ δὲ ταύτην γυναῖκα περικεκαλυμμένην διὰ πέπλου ἀφήνοντος ἀνοικτὸν τὸ πρόσωπον καὶ τὸν λαιμὸν καὶ ἔχουσαν τὰς χεῖρας ἑσταυρωμένας ἐπὶ τοῦ στήθους. Ὁ πέπλος ὑπεγειρόμενος ἀφήνει νὰ φαίνεται τὸ κάτω μέρος τοῦ ποδῆρους αὐτῆς χιτῶνος. Παρὰ τὴν γυναῖκα ἴστανται δύο νεανίαι, ἔχοντες τὴν κόμην βραχεῖαν καὶ περιβεβλημένοι διὰ χλαμύδος, ἣτις ἐπιτρέπει νὰ φαίνεται μόνον τὸ πρόσωπον καὶ ὁ λαιμὸς, ὡς καὶ οἱ πόδες μέχρι τῆς κνήμης. Ἡ μὲν γυνὴ στηρίζει τὸ βᾶρος τοῦ σώματος ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ποδὸς καὶ ἔχει ὡς ἕκ τούτου τὸν ἀριστερὸν πόδα κεκαμμένον· οἱ δ' ἄνδρες τὸ ἐναντίον.

Τὸ μνημεῖον ἀνήκει κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τῷ Γ μ.χ. αἰῶνι.

Ἡ ἐπιγραφή ἔχει ὡς ἐξῆς:

*Κατεσκεύασα τὸ μνη-
μῖον αἰαντῶ καὶ τος
ἕκνυς μου.*

Ἐπιτύμβιος στήλη εὑρεθείσα ἐν Σωσθενίῳ τοῦ Βοσπόρου.

Διορθῶ δὲ ταύτην οὕτω :

Κατεσκεύασα τὸ μνη-
μεῖον ἑαυτῶ καὶ τοῖς
τέκνοις μου.

Ἦτοι διώρθωσα ἐν τῇ δευτέρᾳ σειρᾷ τὸν ἰωτακισμὸν τῆς πρώτης συλλαβῆς, ἀντεκατέστησα τὸ *αι* τῆς δευτέρας λέξεως δι' *ε* καὶ ἔθεσα ὑπογεγραμμένην ὑπὸ τὸ *ω* τῆς ληγουσῆς. Διώρθωσα προσέτι ἐν τῷ τέλει τῆς αὐτῆς σειρᾶς τὸ *τος* εἰς *τοῖς*. Ἡ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ παράλειψις τοῦ *ι* τὸ ὁποῖον προσέθηκα ὀφείλεται προφανῶς εἰς ἀπροσεξίαν τοῦ μαρμαρογλύφου. Ἐν τῇ τρίτῃ σειρᾷ προσέθηκα τὸ *ἐκ* διαβρώσεως ἑξαφανισθὲν γράμμα *τ* ἐν ἀρχῇ τῆς πρώτης λέξεως καὶ ἀντεκατέστησα τὸ *υ* δι' *οι* ἐν τῇ δευτέρᾳ αὐτῆς συλλαβῇ : ὅθεν ἔγραψα *τέκνοις* ἀντὶ *τέκνυς*.

Θὰ ἀσχοληθῶ ἐνταῦθα ἐπὶ τῆς γραφῆς *τέκνυς* τὴν ὁποῖαν παρουσιάζει ἡ ἡμετέρα ἐπιγραφὴ.

Εἰς πολλὰς Θρακικὰς ἐπιγραφὰς εὐρίσκομεν τὴν χρῆσιν τοῦ *υ* ἀντὶ τῆς τοῦ *οι*. Βλέπε π.χ. τοὺς ἀριθμοὺς 77, 82 καὶ 83 τῆς Συλλογῆς Σταμούλη¹⁾. Ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τοῦ ἀριθμοῦ 83 τὸ τοιοῦτον δις ἀπαντᾷ : ἐμὲ ἀντὶ ἐμοὶ καὶ *τέκνυς* ἀντὶ *τέκνοις*. Ὁ ἐκδὸς τὰς Θρακικὰς ἐπιγραφὰς τῆς Συλλογῆς Σταμούλη κ. Seure βλέπει ἐν τῷ τοιοῦτῳ « νέον σφάλμα ἰωτακισμοῦ » « une nouvelle faute d'iotacisme »²⁾

Εἶναι γνωστὸν ἐν τούτοις ὅτι ἡ χρῆσις τοῦ *υ* ἀντὶ τῆς τοῦ *οι* ὀφείλεται εἰς σύγχυσιν προερχομένην ἐκ τῆς ὁμοιότητος τῆς προφορᾶς αὐτῶν καὶ ὅτι τὸ τοιοῦτον παρατηρεῖται ἤδη ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ Γ. π. Χ. αἰῶνος. Οἱ Βοιωτοὶ ἔγραψαν τότε *Φυκίας*, αὐτῶς, *τῶς*, *τυῖ*, *ἄλλυς*, *προξένυς* *τραγαφυδός*, *ἐρχομενῦ*, *καταλύπον*, *φεφυκονομειόντων*³⁾ : εὐρέθη δὲ καὶ ἡ γραφὴ *Βυωτῶν*⁴⁾, καίτοι προκειμένου περὶ ἐπισήμου αὐτῶν ὀνόματος οἱ Βοιωτοὶ διετήρουν τὴν ἱστορικὴν ὀρθογραφίαν.

Χρῆσιν τοῦ *υ* ἀντὶ τοῦ *οι* βλέπομεν καὶ ἐπὶ αἰγυπτιακῶν παπύρων τοῦ Β'. πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος : ἀνύγω ἀντὶ ἀνοσίγω κτλ.⁵⁾

Ἡ χρῆσις τοῦ *υ* ἀντὶ τοῦ *οι* ἐξηπλώθη ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε ἀπαντᾷ

¹⁾ G. Seure Collection Stamoulis, Antiquités Thraces de la Propontide, Bulletin de Correspondance Hellénique, XXXVIIe année, σελ. 620, 625, 629.

²⁾ G. Seure. ἐνθ' ἀνωτέρω σ. 627.

Γ. ωργίου Ν. Χατζηδάκι, ἀκαδημεικὰ ἀναγνώσματα εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ Λατινικὴν Γραμματικὴν, 'Αθήναι' 1924. Τ. Α. σ. 113 καὶ 114.

⁴⁾ Γ. Χατζηδάκι, ἐνθ' ἀνωτέρω σ. 113. Βλέπε καὶ Bulletin de Correspondance Hellénique, Τ. Θ. σ. 470.

⁵⁾ Edwin Maysen. grammatik der griechischen papyri aus der Ptolæmæerzeit, Leipzig, 1906, σ. 110 x ἐπ.

ἐν ἐπιγραφαῖς διαφόρων χωρῶν τοῦ ἑλληνισμοῦ· ἰδίᾳ δὲ ἐν Ἀττικῇ, Μαδονία, Θράκη καὶ Μικρᾷ Ἀσίᾳ.

Ἐν τῷ Μέσῳ Αἰῶνι ἡ σύγχυσις αὕτη περὶ τε τὴν προσφορὰν καὶ τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ *υ* καὶ τοῦ *οι* ἐξακολουθεῖ· εἰς τοιαύτην δὲ σύγχυσιν τῆς προφορᾶς πρέπει νὰ ἀποδώσωμεν τὴν γραφὴν Διδκητής, ἦτοι Διουκητής, ἣν ἀπαντήσας ὁ Παπαδόπουλος Κεραμεὺς ἐπὶ μολυβδοβούλλου δημοσιευθέντος ὑπὸ τοῦ Schlumberger¹⁾ ἀποδίδει εἰς ὀρθογραφικὸν σφάλμα²⁾. Σημειωτέον δὲ ὅτι ἡ γραφὴ αὕτη οὐδαμῶς εἶναι ἀήθης, ἀλλ' ἀπαντᾷ λίαν εὐκρινῶς ἀναγινωσκομένη καὶ ἐν ἑτέροις Μολυβδοβούλλοις, εἴτε μὲ ἀκεραίαν τὴν λέξιν Διδκητής εἴτε συντομογραφικῶς Διδκής³⁾.

Καταφανέστερον παρατηρεῖται ἡ ἐν λόγῳ σύγχυσις καὶ ἐν ταῖς ἑλληνοβουλγαρικαῖς ἐπιγραφαῖς, τὰς ὁποίας ἐδημοσίευσεν ὁ κ. Beschewliew, ἔνθ' ἀφ' ἑνὸς μὲν παρατηροῦνται αἱ γραφαί: ἐπύσις, ὄκον, Γρικύ, πνίσας⁴⁾, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ *υ*, ὡς παρατηρεῖ ὁ ἐκδότης, τίθεται καὶ πρὸς ἀπόδοσιν τοῦ φθόγγου *ου* τῶν ἑλληνιστὶ γεγραμμένων βουλγαρικῶν λέξεων.

Αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται εἶναι τοῦ ἐνάτου μ. Χ. αἰῶνος· ἀποτελοῦσι δὲ πολυτιμότεον ὕλικόν διὰ τὴν μελέτην τῆς ἐξελιξέως τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης κατὰ τὸν Μέσον αἰῶνα, καθότι δείγματα τῆς ὁμιλουμένης ἑλληνικῆς κατὰ τὴν ἐνάτην ἑκατονταετηρίδα μ. Χ. κατέχομεν ὀλίγιστα.

Θὰ εἶναι εὐχῆς ἔργον νὰ μελετηθῇ ἐπισταμένως ἡ προφορὰ τῶν ἀγροτῶν τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης· ἔχω λόγους νὰ νομίζω ὅτι εἰς τὴν περὶ τὴν Σηλύβριαν περιοχὴν διασώζεται εἰσέτι ἐν τισὶ λέξεσι καὶ ἡ προφορὰ τοῦ *υ* ὡς *ου* καὶ ἡ σύγχυσις αὐτοῦ μετὰ τῆς διφθόγγου *οι*⁵⁾.

* * *

Τὸ χωρίον Σωσθένιον ἔνθα εὐρέθη ἡ ἐπιτύμβιος στήλη, Στένη κοινῶς τὴν σήμερον καλούμενον, κατέχει τὸν καλλίτερον καὶ ἀσφαλέστερον

¹⁾ C. Schlumberger, ἐν Πασισίσις, 1884. σ. 196.

²⁾ Ἄ Παπαδοπούλου Κεραμέως. Διορθωτικὰ εἰς χριστιανικὰς ἐπιγραφάς. Ἐν Δελτίῳ τοῦ Πρωσικοῦ ὑπουργείου τῆς παιδείας νέα σειρὰ Νο XII, 1907, σ. 506, κ. ἐ. ἀριθ. 80.

³⁾ G. Schlumberger. ἔνθ' ἀνωτέρω σ. 466, 498 ἀριθ. 14 καὶ 17, σ. 499 ἀριθ. 18. Νίκου Α. Βέη, ἀναγνώσεις καὶ κατατάξεις Βυζαντινῶν Μολυβδοβούλλων ἐν Journal international d'archéologie numismatique. T. X σ. 349.

⁴⁾ W. Beschewliew, Die griechische sprache in der Urbulgariehen inschriften. Sofia, 1926, ἐν σελ. 411, 413, 415, 418, 425.

⁵⁾ Ἴδε κριτικὴν τῆς ἐκδόσεως ταύτης ὑπὸ Γεωργίου Ν. Χατζηδάκι, Μικραὶ Συμβολαὶ εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς Μεσαιωνικῆς καὶ Νεωτέρας γλώσσης, ἐν τῇ Ἐπιστημονικῇ Ἐπετηρίδι τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, ἔτος Α, 1927, σ. 10—17.

⁶⁾ Τοῦτο ἀντελήφθη ἐν Ἀθήρᾳ (Μεγάλῳ Τσεκμετζέ) ὅτε ἔγραφεν καθ' ὑπαγό-

λιμένα ἐν τῷ Βοσπόρῳ. Τὰ τῆς ἐτυμολογίας τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ εἰσὶν ὅλως ἀσαφῆ. Τινὲς βασιζόμενοι ἐπὶ Διονυσίου τοῦ Βυζαντίου, τοῦ Πλινίου καὶ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου ὀνομάζουσι αὐτὸ Λασθένιον ἢ Λεωσθένιον ἀπὸ Λασθένους ἢ Λεωσθένους τοῦ Μεγαρέως ἰδρύσαντος ἐνταῦθα ἀποικίαν. Παρὰ τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων μνημονεύεται συχνάκις ὑπὸ τὸ ὄνομα Σωσθένιον. Ἴδου τὶ γράφει περὶ τῆς ὀνομασίας ταύτης ὁ Μαλάλας²⁾: «Οἱ Ἀργοναῦται... περᾶσαι βουλόμενοι τὸν ἀνάπλου τῆς Ποντικῆς θαλάσσης (Βόσπορον) καὶ ἐπολεμήθησαν πάλιν ὑπὸ τοῦ (βασιλέως) Ἀμύκου καὶ φοβηθέντες τοῦ ἀνδρὸς τὴν δύναμιν κατέφυγον ἐν κόλπῳ τινὶ κατάλω, δασυτάτῳ πάνυ καὶ ἀγρίῳ· καὶ ἐθεύσαντο ἐν ὀπτασίᾳ δύναμίν τινα ὡς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ προσπελάσασαν πρὸς αὐτοὺς ἀνδρὸς φοβεροῦ, φέροντος τοῖς ὤμοις πτέρυγας ὡς ἀετοῦ, ὅστις ἐχημάτισεν αὐτοῖς τὴν κατὰ τοῦ Ἀμύκου νίκην... νικήσαντες αὐτὸν καὶ εὐχαριστοῦντες, ἔκτισαν ἱερὸν... στήσαντες ἐκτύπωμα τῆς παρ' αὐτῶν θεαθείσης δυνάμεως, καλέσαντες τὸν αὐτὸν τόπον ἢ τὸ ἱερὸν Σωσθένην, διότι ἐκεῖ φυγόντες ἐσώθησαν· ὅστις τόπος οὕτως κέκληται ἕως τῆς νῦν». Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας ἐπισκεφθεὶς τὸν τόπον καὶ ἰδὼν τὸ παρὰ τῶν Ἀργοναυτῶν στήθην ἄγαλμα παρωμοίασε τοῦτο ὡς ἄγγελον καὶ ἔκτισεν ἐκεῖ ναὸν τοῦ Ἀρχιστρατήγου Μιχαήλ³⁾.

Ἡ ὑπαρξὶς ναοῦ τοῦ Ἀρχιστρατήγου Μιχαήλ ἐν Σωσθενίῳ μαρτυρεῖται καὶ ὑπὸ τῶν συνεχισάντων τὸν Θεοφάνην. Ἐν τῇ βιογραφίᾳ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνης βλέπομεν ὅτι ὁ Βασιλεὺς οὗτος ἐπεσκεύασε «τὸν τοῦ Ἀρχιστρατήγου Μιχαήλ ἱερὸν οἶκον ἐν Σωσθενίῳ, ἐκ μακρῶν διαρρυσθέντα χρόνων καὶ πλείστοις ὀκλάσαντα ρήγμασι καὶ ἤδη πρὸς γόνυ κλιθέντα σχεδόν...»⁴⁾ Ἐν τῇ Ἀνθολογίᾳ σώζεται ἐπίγραμμα Ἀγαθίου τοῦ Σχολαστικοῦ, τοῦ γνωστοῦ ἱστορικοῦ εἰς εἰκόνα τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ «ἐν τῷ Σωσθενίῳ»:

«Κορυκὸς Αἰμολιανὸς Ἰωάννου τε σὺν αὐτῷ,
Ρουφίνος Φαρίης, Ἀγαθίης Ἀσίης»
πέπρωτον, ἀγγελίαρχε, νόμων λυκάθοντα λαχόντες

ρευσιν γηραιᾶς γυναικὸς τὸ τὴν πρώτην Μαρτίου ὑπὸ τῶν παίδων πρὸς περισυλλογὴν ὧν ψαλλόμενον ᾄσματιον

«Μάρτης μᾶς ἦρετε καλῶς μας ἦρετε»

Ἄστίχος ἐνθα διεπίστωσα τὴν προφορὰν τοῦ οἰ ὡς ου ἔχει ὡς ἐξῆς :

«Σήκου σὺ Νουκουκουρά, ἀνοιξ τὸ ντουλάπι σου»

²⁾ Ἰωάννης Μαλάλας, Βόννης, σ. 78.

³⁾ Μαλάλας, σ. 79.

⁴⁾ Συνεχ Θεοφ. Βόννης, σ. 340—341.

ἄνθεσαν εἰς σέ, μάκαρ, τὴν σφετέρην γραφίδα,
αἰτοῦντες τὸν ἔπειτα καλὸν χρόνον· ἀλλὰ φανείης
ἐλπίδας ἰθύνων ἔσσομένου βίότου³⁾

Οἱ Ρῶσσοι κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν αὐτῶν (942) κατέστρεψαν τὰ πάντα
ἐν τῷ Σωσθενίῳ καὶ τοὺς ναοὺς καὶ τὸν συνοικισμὸν αὐτοῦ.

³⁾ Anthologia graeca, H Stadtmüller, II, Teubner, σ. 14—15.